

Veselin VUKOTIĆ*

STANOVNIŠTVO I NOVA PARADIGMA RAZVOJA

Sažetak: U radu se daje pregled podataka o broju i nekim strukturama stanovništva i demografskim trendovima u bliskoj budućnosti na globalnom nivou. Ukazuje se na problem koji postoji između rasta stanovništva s jedne strane, i ograničenih resursa energije, hrane na globalnom nivou, sa druge strane. Ovaj konflikt se pokušava rješavati kroz paradigmu razvoja poznatu kao održivi razvoj. Održivi razvoj se shvata kao skup politika na različitim nivoima koje vode ublažavanju ovog konflikta. Da li je moguća efikasna politika koja bi makar ublažila ovaj konflikt? Odnosno, da li suviše vjerujemo u mogućnost da konstruktivistički modeliramo budućnost prema svojim željama? Cilj rada je upravo da istakne taj globalni problem stanovništva i održivog razvoja.

Ključne riječi: *stanovništvo, paradigma razvoja, održivi razvoj, globalni demografski trendovi, poruke istorije*

1. Ideja rada

U radu se daje pregled podataka o broju i nekim strukturama stanovništva i demografskim trendovima u bliskoj budućnosti na globalnom nivou. Ukazuje se na problem koji postoji između rasta stanovništva s jedne strane, i ograničenih resursa energije, hrane na globalnom nivou, sa druge strane. Ovaj konflikt se pokušava rješavati kroz paradigmu održivog razvoja. Održivi razvoj se shvata kao skup politika na različitim nivoima koje vode ublažavanju ovog konflikta. Da li je moguća efikasna politika koja bi makar ublažila ovaj konflikt? Odnosno, da li suviše vjerujemo u mogućnost da konstruktivistički modeliramo budućnost prema svojim željama? Cilj rada je upravo da istakne taj globalni problem stanovništva i održivog razvoja. Još više, cilj mi je da ukažem da su lokalni („državni”) problemi stanovništva, i uopšte demografskih trendova, pod sve većim uticajem, odnosno određenjem globalnih demografskih

* Prof. dr Veselin Vukotić, rektor Univerziteta Donja Gorica, vanredni član Crnogorske akademije nauka i umjetnosti

trendova te da bilo kakvo demografsko zatvaranje nema izgleda za uspjeh (zidovi, vize, zabrane i sl.), pogotovu u nešto dužem roku. Smatram da je brz rast i neravnomjeran rast stanovništva jedna od ključnih platformi globalizacije. Odnosno, da je to jedan od ključnih faktora koji onemogućavaju politiku izolacionizma, koja je trenutno u ideološkoj modi, ali ne i u praksi. Ne vidim da je uloga promjena u demografskim trendovima manje važna od tehnoloških međuzavisnosti i modernih komunikacionih tehnologija za podsticanje globalizacije. Problem, pogotovu malih zemalja, jeste da se ovo dovoljno ne shvata pa njihove ostale politike (ekonomska, socijalna, obrazovna...) ne uvažavaju ovu činjenicu i upravo se okreću ka zatvaranju i filozofiji konstruktivizma. Da je zatvaranje u nacionalne okvire, te proces nestanka nacionalne države i nacionalne ideologije u stalnom porastu, prema mom mišljenju, ukazuju: (a) istorija i (b) sadašnjost: demografska i ekonomska.

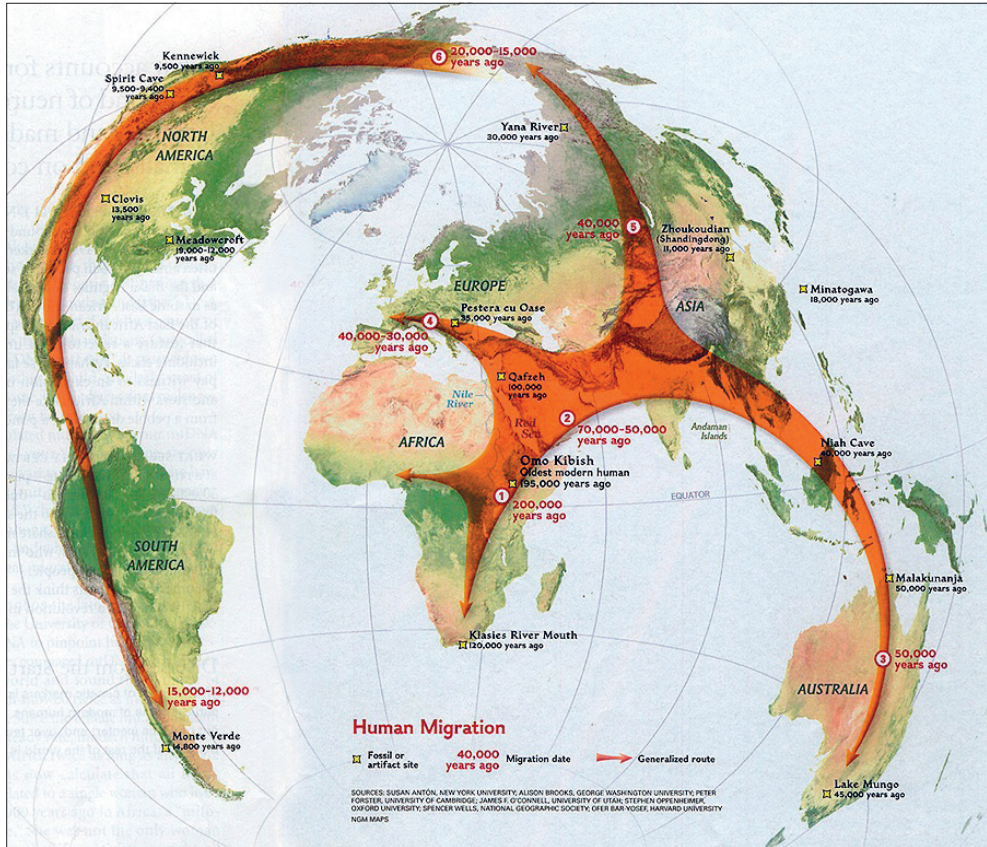
2. Poruke istorije

Detaljnije o seobama od najstarije prošlosti do danas sam pisao ranije.¹ Ovdje bih istakao samo da su seobe stanovništva nezaustavljive. Ključni faktor koji čovjeka tjera na seljenje, istorijski posmatrano, jeste glad: glad shvaćena od elementarnog nivoa potrebe za hranom, pa preko zadovoljavanja duhovnih potreba i lakšeg, izazovnijeg života u mjestima doseljavanja.

Slika 1. pokazuje tu seobu koja traje.

Seobe *homo sapiens* su metaforično počele od izгона Adama i Eve iz raja. Odnosno, seljenje *homo sapiens* iz rodne kuće (Afrike) prema Aziji počelo je prije 70.000 godina. Te seobe još traju... Koliko je pitanja i čuđenja moguće podstaći dubljim razmišljanjima o ovoj slici! No, to nije cilj ovog rada. Ipak, moramo dobro da razumijemo prošlost da bi razumjeli i sadašnjost i budućnost. Koje je sve posljedice velika seoba imala na razvoj *homo sapiens*? Koje je sve posljedice imala na nastanak i nestanak civilizacija? Koje je sve posljedice imala na razvoj tehnologije? Koje je sve posljedice imala na forme društvenog organizovanja od rodova i plemena, preko carstava i kraljevstava, do gradova-država i nacionalnih država? Da li nas nestajanje i nastajanje oblika društvene organizacije opominje da ništa nije vječno, pa ni nacionalna država? Da li su i pojedinci i narodi koji su prvi osjetili trendove iz budućnosti, i počeli da ih prilagođavaju sebi, imali i veći nivo razvijenosti? Istorija je puna primjera, od

¹ Detaljnije u mom radu „Seobe: od Edena do Mjeseca”, *Seobe i razvoj*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2016.

Slika 1. Seoba koja još traje

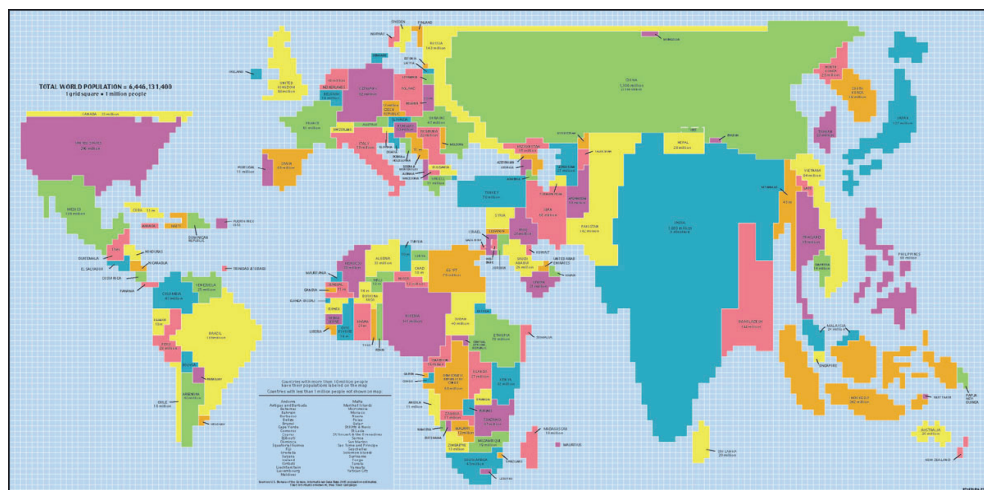
Sumera i Feničana, Grka i Rimljana, Holandana i Engleza..., kako su se prihvatili migranti. Možda istorijski primjeri Otomanskog carstva ili vladavine Karla Velikog, osnivača Evrope, zasnovani na toleranciji prema doseljenima i njihovom integrisanju sa domicilnim stanovništvom, mogu mnogo da pomognu u razumijevanju današnjih migrantskih tokova.

Istorija je korisna, ne zbog toga što ona čini budućnost predvidljivijom, već prije svega da se razmišlja o onome što je bilo uspješno i još više da se greške iz istorije ne ponavljaju. Zato istorija i jeste učiteljica života. Ipak, da bi se došlo do shvatanja značaja istorije, odnosno razumijevanja kako su ljudi nekada mislili i zbog čega su tako mislili, potrebno je da znanje pojedinca mnogo dublje zaroni u objašnjavanje vidljivih pojava, fenomena. Ali u društvu spektakla, u društvu površnog razmišljanja, istorija i pozivanje na istorijsku analizu izgledaju tako nazadno. Da li je baš tako?

3. Poruke demografije

Da li sve intenzivnije seobe kroz istoriju, kao i seobe danas, vuku energiju iz brzog rasta stanovništva? Da li je brzi rast stanovništva bio taj okidač koji je „tjerao” ljude da se sele? Da li je brži rast stanovništva od rasta hrane pokrenuo ljude da se sele i traže nove prostore? Ako je to istorijski fakt, da li nešto slično možemo očekivati i danas? Zašto bi sadašnjost i budućnost bile drugačije? Zbog toga što smo mi toliko sigurni u sebe i svoje konstruktivističko znanje koje prezire istorijske procese? Da li nas sljedeća mapa, populaciona mapa, ipak opominje da se niti smijemo, niti možemo zatvarati i da je „populaciona bomba” nezaustavljiva?

Ova mapa pokazuje kako bi izgledale granice država ako bi se one određivale na bazi broja stanovnika, a ne na bazi površine teritorije tih država. Dominantno govorimo o „nepravilnoj raspodjeli bogatstva u globalnim razmjerama” i traži se njegova redistribucija na svjetskom nivou. Da li se može govoriti o nepravilnoj raspodjeli prostora na globalnom nivou i da je potrebna nova preraspodjela tog prostora? U čemu je razlika? Zar razlike u prostoru po glavi stanovnika nijesu jednako velike koliko i razlike u dohotku po glavi stanovnika? Zašto neko ima pravo da raspoređuje tuđi dohodak, a nema pravo da raspoređuje tuđi prostor? Da li se možda u ovom, za mnoge, čudnom pitanju, krije suštinska potreba za globalizacijom, za shvatanjem da smo svi braća na ovoj planeti i da nam je planeta Zemlja majka? Da li se vide podjele na Zemlji ako je posmatramo iz satelita, sa Mjeseca? Ne, ne vide se granice država.

Slika 2. Populaciona mapa

4. Poruke ekonomije

Da li je stanovništvo važno za razvoj? Ako jeste, zašto svaka zemlja (država) nema politiku povećanja stanovništva, posebno kroz imigracije (doseljavanje)?

Da li stanovništvo postaje važnije za razvoj od tehnologije? Čudno pitanje. Možemo ga postaviti i drugačije: da li će tehnološke razlike između država više uticati na ekonomske razlike nego razlike u broju, strukturi i kvalitetu stanovništva? Ovo pitanje treba staviti u kontekst brzog širenja, desiminizacije tehnologije koju obezbeđuje globalno tržište.

Sljedeća slika pokazuje disperziju ekonomske moći po zemljama u 2050. godini.

<i>Najveće svjetske ekonomije 2016. (MMF), u milijardama dolara</i>	<i>Najveće svjetske ekonomije 2050. (projekcija PwC-a), u milijardama dolara</i>
1. Kina — 21,269	1. Kina — 58,499
2. SAD — 18,562	2. Indija — 44,128
3. Indija — 8,721	3. SAD — 34,102
4. Japan — 4,932	4. Indonezija — 10,502
5. Njemačka — 3,979	5. Brazil — 7,540
6. Rusija — 3,745	6. Rusija — 7,131
7. Brazil — 3,134	7. Meksiko — 6,863
8. Indonezija — 3,027	8. Japan — 6,779
9. Ujedinjeno Kraljevstvo — 2,787	9. Njemačka — 6,138
10. Francuska — 2,736	10. Ujedinjeno Kraljevstvo — 5,369
11. Meksiko — 2,227	11. Turska — 5,184
12. Italija — 2,213	12. Francuska — 4,705
13. Južna Koreja — 1,929	13. Saudijska Arabija — 4,694
14. Saudijska Arabija — 1,731	14. Nigerija — 4,348
15. Španija — 1,674	15. Egipat — 4,333

Slika 3: Najveće ekonomije svijeta 2050. godine

Da li rast zemalja po ekonomskoj moći u 2050. godini ukazuje da je ekonomska moć veoma zavisna od broja stanovnika (Kina, Indija, Indonezija, Brazil...), ali i od resursa (Rusija, Saudijska Arabija...)?

5. Demografski rast: kuda idemo?

A. RAST UKUPNOG SVJETSKOG STANOVNIŠTVA

Mnoga objašnjenja pojava datih na prethodnim slikama proizilaze iz brzog rasta stanovništva od Edena do danas.

Tabela 1: Kretanje broja stanovnika na planeti Zemlji

<i>Godina</i>	<i>Populacija</i>
1.000.000. g. p. n. e	125.000
10.000. g. p. n. e	1.000.000
3.000. g. p. n. e	100.000.000
1.000. g. p. n. e	300.000.000
0	300.000.000
1250.	400.000.000
1500.	500.000.000
1804.	1.000.000.000
1927.	2.000.000.000
1960.	3.000.000.000
1974.	4.000.000.000
1987.	5.000.000.000
1999.	6.000.000.000
2009.	7.000.000.000
2021.	8.000.000.000
2035.	9.000.000.000
2054.	10.000.000.000
2094.	11.000.000.000
2200.	11.600.000.000

Više izvora

Prvu milijardu svjetsko stanovništvo je postiglo 1804. godine, znači poslije oko 12.000 godina od početka civilizacije. Naglo ubrzanje rasta broja stanovnika počinje u dvadesetom vijeku. Tako je stanovništvo od 1927. godine do danas (za 92 godine) poraslo sa 2 na 7 milijardi, tj. za 5 milijardi.

Tabela 2. Kretanje broja stanovnika na planeti Zemlji (po kontinentima)

	1950.	1990.	2017.	2030.	2050.
Svijet	2.536.276	5.330.943	7.550.262	8.551.199	9.771.822
Afrika	228.670	634.567	1.256.268	1.703.538	2.527.557
Azija	1.404.062	3.221.342	4.504.428	4.946.586	5.256.927
Evropa	549.375	721.699	742.074	739.456	715.721
Latinska Amerika i Karibi	168.918	445.919	645.593	718.483	779.841
Sjeverna Amerika	172.603	280.345	361.208	395.453	434.655
Okeanija	12.648	27.071	40.691	47.683	57.121

Izvor: United Nation DESA Population division, <https://esa.un.org/unpd/wpp/DataQuery/>

B. DEMOGRAFSKI IZAZOVI ODRŽIVOM RAZVOJU

U septembru 2015. godine Generalna skupština UN-a je objavila kraj Milenijumskih razvojnih ciljeva i ušlo se u novu eru. Zapravo, fokus je stavljen na nove prioritete prema jednakosti, inkluzivnom socijalnom i ekonomskom razvoju koji teži ka održivom razvoju. Pokazuje se da demografski trendovi imaju izražen uticaj na razvoj svake zemlje i ostvarenje Milenijumskih razvojnih ciljeva. Demografski uticaj se različito ogleda u zemljama u kojima stanovništvo brzo raste, stagnira ili opada. U zemljama sa brzorastućim stanovništvom potrebno je obezbijediti bazične usluge i smanjiti siromaštvo. U zemljama u kojima stanovništvo stagnira pojavljuje se problem nedostatka radne snage a i starenje stanovništva. Izvještaj Generalne skupštine UN-a u tom pravcu daje preporuke koje treba da budu srž politike do 2030. godine. Navodimo neke od njih kako bi se i na nivou Crne Gore shvatila ozbiljnost demografskih promjena u svijetu i njihov uticaj na naše stanovništvo.

B. 1. PRIPREME ZA SLJEDEĆE 2 MILIJARDE NOVOROĐENČADI

Demografske tendencije ukazuju da bi u periodu 2015–2030. godine ukupan broj novorođenčadi bio oko 2,1 milijarda. Ali, velike su razlike između pojedinih regiona što pokazuje sljedeća tabela:

Tabela 3. Broj novorođenčadi po regionima, period 2000–2015 i 2015–2030.

	<i>Broj novorođenčadi u periodu 2000–2015. (u milionima)</i>	<i>Broj novorođenčadi u periodu 2015–2030. (u milionima)</i>	<i>Odnos broja novorođenčadi između dva perioda 2015–2030/2000–2015.</i>	<i>Udio broja novorođenčadi u ukupnom broju u periodu 2000–2015. (u procentima)</i>	<i>Udio broja novorođenčadi u ukupnom broju u periodu 2015–2030. (u procentima)</i>
Svijet	2038.2	2091.6	1.03	100.00	100.00
Afrika	544.8	675.8	1.24	26.7	32.3
Azija	1132.7	1069.8	0.94	55.6	51.1
Evropa	115.9	111.2	0.96	5.7	5.3
Latinska Amerika i Karibi	168.7	155.5	0.92	8.3	7.4
Sjeverna Amerika	66.8	69.0	1.03	3.3	3.3
Okeanija	9.3	10.2	1.10	0.5	0.5

Izvor: United Nations (2015). *World Population Prospects: The 2015 Revision*

Tako će se u Nigeriji taj broj djece povećati za 60% u odnosu na broj rođenih u periodu 2000–2015, dok se u Španiji, Portugaliji i Grčkoj ne obezbjeđuje ni prosta reprodukcija stanovništva.

Ali i u okviru ovih regiona postoje velike razlike u trendovima fertiliteta. Visoke stope fertiliteta prate i visoke stope mortaliteta odojčadi — tako od 2,1 milijarde novorođenih njih oko 60 miliona neće doživjeti prvi rođendan, a oko 85 miliona će umrijeti prije navršenih 5 godina. To je oko deset puta više nego što je smrtnost odojčadi u Evropi i Sjevernoj Americi. Kako smanjiti mortalitet odojčadi i kako stvoriti uslove za rastuću generaciju ključni je izazov za strategiju održivog razvoja. Ovdje se posebno misli na razvoj zdravstvenog i obrazovnog sistema.

B. 2. PRIPREME ZA SLJEDEĆIH 2 MILIJARDE ADOLESCENATA I MLADIH

Blizu dvije milijarde mladih će u periodu 2015–2030. napuniti 15 godina. Taj broj je neznatno manji nego u periodu 2000–2015, a veoma je različit po regionima. Tako je rast u Africi 31%, dok je u Evropi taj broj manji za 14%. To se može vidjeti iz sljedeće tabele:

Tabela 4. Broj mladih koji će napuniti 15 godina po regionima.
Period: 2000–2015. i 2015–2030.

	<i>Broj mladih koji će napuniti 15 g. u periodu 2000–2015 (u milionima)</i>	<i>Broj mladih koji će napuniti 15 g. u periodu 2015–2030 (u milionima)</i>	<i>Odnos broja mladih koji će napuniti 15 g. između dva perioda 2015–2030/ 2000–2015.</i>	<i>Udio broja mladih koji će napuniti 15 g. u ukupnom broju u periodu 2000–2015. (u procentima)</i>	<i>Udio broja mladih koji će napu- niti 15 g. u ukupnom broju u periodu 2015–2030. (u procentima)</i>
Svijet	1945.7	1898.9	0.98	100.00	100.00
Afrika	360.7	474.2	1.31	18.5	25.0
Azija	1188.3	1066.0	0.90	61.1	56.1
Evropa	136.7	117.2	0.86	7.0	6.2
Latinska Amerika i Karibi	176.9	161.9	0.92	9.1	8.5
Sjeverna Amerika	74.3	70.0	0.94	3.8	3.7
Okeanija	8.8	9.6	1.09	0.5	0.5

Izvor: United Nations (2015). *World Population Prospects: The 2015 Revision*

Jasno je da je riječ o dijelu populacije koja u tim godinama traži identitet i gradi svoju nezavisnost. To je uzrast koji prate mnogi izazovi — od školovanja, zapošljavanja, pa do većeg mortaliteta zbog nasilnih smrti (saobraćaj, alkohol, droga...). Kako obrazovati ovu populaciju i razviti joj vještine da participira u produktivnoj ekonomiji, kako ih zaposliti, jesu ključni izazovi u narednom periodu.

B. 3. PRIPREME ZA SLJEDEĆU MILIJARDU ŽENA U REPRODUKTIVNOJ DOBI

Broj žena u reproduktivnom periodu (15 do 49 godina) je demografski okvir fertiliteta. Kao i svi ostali pokazatelji, i kod ovog kontingenta postoje velike razlike po regionima svijeta.

Tabela 5. Broj žena starosti 15–49 godina po regionima 2015. i 2030.

	<i>Broj žena starosti 15 do 49 godina 2015. god. (u milionima)</i>	<i>Broj žena starosti 15 do 49 godina 2030. god. (u milionima)</i>	<i>Odnos broja žena starosti 15 do 49 godina 2015/2030</i>	<i>Udio broja žena starosti 15 do 49 godina 2015. god. (u procentima)</i>	<i>Udio broja žena starosti 15 do 49 godina 2030. god. (u procentima)</i>
Svijet	1858.6	2031.4	1.09	100.00	100.00
Afrika	284.3	417.9	1.47	15.3	20.6
Azija	1144.4	1183.3	1.03	61.6	58.3
Evropa	168.9	151.0	0.89	9.1	7.4
Latinska Amerika i Karibi	169.7	181.6	1.07	9.1	8.9
Sjeverna Amerika	81.7	86.6	1.06	4.4	4.3
Okeanija	9.5	11.0	1.16	0.5	0.5

Izvor: United Nations (2015). *World Population Prospects: The 2015 Revision*

B. 4. PRIPREME ZA SLJEDEĆU MILIJARDU STARIH OSOBA

Između 2015. i 2030. godine 1,1 milijarda ljudi će proslaviti svoj 60. rođendan. U odnosu na period 2000–2015. taj broj se povećava za oko 500 miliona ljudi. Svi region i u svijetu imaju porast broja starih, iako je intenzitet rasta različit.

Tabela 6. Broj osoba starijih od 60 godina po regionima 2015. i 2030.

	<i>Broj osoba starijih od 60 godina 2015. god. (u milionima)</i>	<i>Broj osoba starijih od 60 godina 2030. god. (u milionima)</i>	<i>Odnos broja osoba starijih od 60 godina 2015/2030</i>	<i>Udio starijih osoba 2015. god. (u procentima)</i>	<i>Udio starijih osoba 2030. god. (u procentima)</i>
Svijet	900.9	1402.4	1.56	100.00	100.00
Afrika	64.4	105.4	1.64	7.2	7.5
Azija	508.0	844.5	1.66	56.4	60.1
Evropa	176.5	217.2	1.23	19.6	15.5
Latinska Amerika i Karibi	70.9	121.0	1.71	7.9	8.6
Sjeverna Amerika	74.6	104.8	1.41	8.3	7.5
Okeanija	6.5	9.6	1.47	0.7	0.7

Izvor: United Nations (2015). *World Population Prospects: The 2015 Revision*

Ne samo da raste broj starih, već i njihovo učešće u ukupnom stanovništvu. Ova tendencija je posljedica pada fertiliteta kao poboljšanja uslova života, što dolazi do izražaja u produženju životnog vijeka. U Evropi je učešće starih u ukupnom stanovništvu sada oko 20%, a u 2030. god. će biti oko 30%. Slično je u SAD. U Africi se takođe očekuje povećano učešće starih: sa 5% u 2015. na 6% u 2030. god. Dakle, evropsko stanovništvo je starije od afričkog više od pet puta.

Povećano učešće starih je veliki izazov i za proizvodnju i za potrošnju, kao i za obezbjeđenje uslova za prihvat starih.

B. 5. PRIPREME ZA SLJEDEĆU MILIJARDU NOVIH STANOVNIKA GRADOVA

Između 2015. i 2030. godine svijet će imati novih milijardu ljudi koji će živjeti u gradovima, što će urbanu populaciju povećati za 28% u odnosu na period 2000–2015, odnosno sa 4 na 5,1 milijardu ljudi koji će živjeti u gradovima.

Svi regioni pokazuju povećanje urbanog stanovništva, ali Afrika najviše.

Tabela 7. Broj urbanog stanovništva po regionima, 2015. i 2030.

	<i>Broj urbanog stanovništva 2015. god. (u milionima)</i>	<i>Broj urbanog stanovništva 2030. god. (u milionima)</i>	<i>Odnos broja urbanog stanovništva 2015/2030.</i>	<i>Udio urbanog stanovništva 2015. god. (u procentima)</i>	<i>Udio urbanog stanovništva 2030. god. (u procentima)</i>
Svijet	3957.3	5058.2	1.28	100.00	100.00
Afrika	471.6	770.1	1.63	11.9	15.2
Azija	2113.1	2752.5	1.30	53.4	54.4
Evropa	547.1	567.0	1.04	13.8	11.2
Latinska Amerika i Karibi	502.8	595.1	1.18	12.7	11.8
Sjeverna Amerika	294.8	339.8	1.15	7.5	6.7
Okeanija	27.9	33.7	1.21	0.7	0.7

Izvor: United Nations (2015). *World Population Prospects: The 2015 Revision*

U suštini, cjelokupni rast svjetske populacije će se odvijati u gradovima. Ključni izazovi koje nameće ovaj demografski trend su, prije svega, kako smanjiti siromaštvo i sve pojave koje prate siromaštvo u urbanim sredinama. Naravno, tu je i izazov obezbjeđenja svih usluga, stanova, infrastrukture, zdravstvene zaštite, obrazovanja i produktivnog zapošljavanja. Takođe, zaštita životne sredine se pojavljuje kao veliki izazov, jer se emisija otrovnih gasova naglo povećava.

Završne napomene

Cilj ovog preglednog rada je bio da se promjene u ukupnom broju i strukturi stanovništva Crne Gore posmatraju u kontekstu nove paradigme razvoja: paradigme održivog razvoja na globalnom nivou. Bez obzira na specifičnosti „lokalnih” demografskih trendova, u osnovi su i one „lokalne” manifestacije globalnih demografskih trendova. Kontekst globalnih demografskih trendova omogućava bolje razumijevanje promjena koje se dešavaju u stanovništvu Crne Gore.

Naglasak koji je u radu stavljen na globalne promjene svjetskog stanovništva imao je namjeru i to da se pojača svijest o globalizaciji: da pospješimo svijest da živimo na veoma nestabilnoj demografskoj ploči, te da je svaki izolacionizam veoma opasan po budući razvoj, jer stvara uslove za katastrofalne sukobe i ratove.

Veliki su izazovi i proizvodnje i potrošnje danas u svijetu, koji proizilaze iz demografskih trendova. Demografija se ne može posmatrati izolovano od društvenog i ekonomskog razvoja i ukupne organizacije društva. Štaviše, ona je opredjeljujuća ili postaje opredjeljujuća. Posmatranje ekonomije izvan promjena u demografiji je još uvijek veoma prisutno. Ljudski faktor kao da je reziudal ekonomskog i tehnološkog razvoja. Vlada stalno donosi odluke o ekonomskoj politici, o politici tehnološkog razvoja, razne strategije razvoja pojedinih oblasti. A koliko puta su vlade raspravljale o populacionoj politici i problemu stanovništva? Čini mi se da će Maltus biti sve više prisutan u ekonomskim raspravama, odnosno njegovo učenje o konfliktu između brzog rasta stanovništva i resura na Zemlji. Na toj liniji je i misao slavnog fizičara Stivena Hokinga, da ljudskoj vrsti prijeti katastrofa ako ne nađe put do novih planeta, novih resursa i izvora energije. Karl Poper smatra da treba zaustaviti demografsku eksploziju i da je to istinsko svjetsko pitanje. Sve diskusije o zaštiti okoline ne znače ništa ako se ne uključi ono suštinsko što je iza nje — brzi rast stanovništva, ističe Poper.

Izgleda da je H. Dž. Vels slično razmišljao kada je kazao da je današnja civilizacija veliki obračun između katastrofe i obrazovanja. A koliko zaista znamo o demografskim problemima? Dovoljno je vidjeti nastavne planove univerziteta i zapaziti da je demografija u većini potpuno izbačena ili ima status kukavičjeg jajeta — izučava se kao dio drugih disciplina. Da li će CANU imati snage i interesa da nastavi sa izučavanjem demografskih problema Crne Gore i sa upozorenjem na velika ograničenja koje demografski problemi proizvode i koja nas u bliskoj budućnosti čekaju u svim oblastima društveno-ekonomskog razvoja?

Literatura

- [1] Baletić, Alica (2002). *Stanovništvo i razvoj*, Mate, Zagreb.
- [2] Breznik, Dušan (1977). *Demografija — analiza. metodi i modeli*, Institut društvenih nauka, Beograd.
- [3] Maltus, Tomas R. (1798). *An Essay on the Principle of Population*.
- [4] Pjanić, Zoran (1957). *Problem stanovništva u ekonomskoj teoriji*, Nolit, Beograd.
- [5] Radović, Ljubica (1984). *Smrtnost stanovništva: Crna Gora 1878–1978*. Ekonomski fakultet, Titograd.
- [6] United Nations, Department of Economic and Social Affairs. Population Division (2015), *Population 2030: Demographic challenges and opportunities for sustainable development planning* (ST/ESA/SER. A/389).
- [7] Vukotić, Veselin (2016). *Seobe: od Edena do Mjeseca*, zbornik *Seobe i razvoj*. Institut društvenih nauka, Beograd.
- [8] Poper, Karl (2002). *Lekcija ovog veka*, Politička misao, Beograd.

Veselin VUKOTIĆ

POPULATION AND THE NEW PARADIGM OF DEVELOPMENT

Summary

In this paper we present the data on global population projections and some structures in near future. The paper emphasizes the problem which comes out from the relation between the population growth from one side and limited resources, energy and food on the other. This conflict is being resolved through the paradigm of development which is known as sustainable development. Sustainable development is understood as set of policies on different levels which are aimed to reduce negative consequences of this conflict. Is it possible to define efficient policy which will successfully reduce the outcomes of such conflict? In other words, are we imprisoned with the belief to constructively model the future according to our desires? The goal of this paper is to point out this global problem which comes out from the relation between population and sustainable development.

Key words: population, paradigm of the development, sustainable development, global demographic trends, the messages of history